

A: RÉAMHOBAIR

Beidh tú ag tabhairt faoi léamhthuiscint ar ball, ach ar dtús, freagair na ceistanna thíos:

a) An bhfuil aon phiseog ar eolas agat? (maidir le cat, dréimire nó scáthán, b'fhéidir!)

b) An gcreideann tú i bpiseoga? Nó an bhfuil aithne agat ar aon duine a chreideann iontu?

c) Téigh ar líne, lorg cúpla piseog suimiúil eile nár chuala tú fúthu go dtí seo agus scríobh anseo iad:

B: LÉAMHTHUISCINT

1. Léitheoireacht

Tóg féin agus an duine atá le do thaobh sealanna ag léamh an tsleachta thíos (atá bunaithe ar alt a bhí ar www.tuairisc.ie).

‘Pisreoga Lá Bealtaine’

Féile mhór a bhí sa mBealtaine ag na Gaeil agus a bhuíochas lena tábhacht, is iontach go deo an lear seanchais agus pisreog atá fúithi.

Seo blaiseadh beag de na pisreoga a bhaineann le Bealtaine, as Bailiúchán na Scol – bailiúchán a rinneadh ar fud na tíre sna 1930idí:

1. Ná lig splanc ná tine amach as an teach inniu.
2. Ná tabhair deoir bhainne d’aon duine inniu.
3. Ná bíodh do shimpléar ar an gcéad cheann a mbeidh deatach as.
4. Ná téigh ag iascach.
5. Ná leag aon chrann nó beidh feiceáil agat go deo ar **an slua sí**.
6. Nigh d’éadan sa **drúcht** le héirí gréine agus ní dhófaidh grian an tsamhraidh thú.
7. Buail amach le breacadh an lae agus nigh do lámha sa drúcht agus beidh tú in ann gach rud atá **in aimhréidh** a réiteach.
8. Ná codail amuigh oíche Bhealtaine.

TEG B2 Aonad 8

An Ghaeltacht: Léamhthuiscint

9. Ná pós mí na Bealtaine.
10. Fág **plaic** le n-ithe le hais do leapa san oíche mar má chloiseann tú **an chuach** ar **do chéalacan**, an mí-ádh a leanfaidh thú.
11. Ná caith amach aon uisce ar an tsráid.
12. Má theastaíonn leigheas uait ar easpa, rua, tinneas cinn nó tinneas fiacla inniu an lá le dul go dtí an bhean leighis.
13. Ná tabhair ainm ainmhí ar aon duine inniu.

Gluais:

An slua sí = the fairy folk	An chuach = the cuckoo
Drúcht = dew	Ar céalacan = on an empty stomach
In aimhréidh = askew	

Ceisteanna Léamhthuisceana:

- a) Cén chanúint ina bhfuil an t-alt seo scríofa? _____
- b) Tá na focail seo a leanas scríofa sa chanúint sin. An féidir leat an leagan caighdeánach díobh a scríobh?

Canúint	Caighdeán
pisreoga	
ag iascach	
le n-ithe	

2. Léigh an t-agallamh seo a leanas a rinne Máirín Nic Eoin leis an amhránaí sean-nóis, agus buaiteoir Chorn Uí Riada, Máire Ní Choilm, (bunaithe ar alt a bhí ar www.teagascnagaeilge.ie):

Cad atá i gceist leis an téarma sin ‘sean-nós’ nó cén dearcadh atá ag daoine faoin sean-nós?

Bhuel sin ceist shuimiúil. Go minic nuair a smaoiníonn daoine ar an téarma nó ar an fhocal ‘sean-nós’ bíonn siad ag déanamh go mbaineann sé le seandaoine nó na seanleids agus caipíní orthu agus iad ina suí cois teallaigh agus ag canadh amhráin. Ach feictear domsa anois go mbíonn go leor daoine óga ag freastal ar an Oireachtas achan bhliain agus tá níos mó suime ag daoine óga san amhránaíocht, sa damhsa ar an tsean-nós, agus tugann sé cuid mhór dóchais domsa nuair a fheicim na daoine óga seo ag teacht chuig an Oireachtas bliain i ndiaidh bliana, go bhfuil fás mór ag teacht air agus go bhfuil suim mhór ag daoine óga sa sean-nós sa lá atá inniu ann.

Bhíteá féin ag ceol nuair a bhí tú i do mhac léinn Ollscoile. Agus céard a cheap do chairde agus do chomrádaithe an uair sin?

Bhí siad iontach maith. Thug siad i gcónaí tacaíocht dom dá mbeinn ag ceol i lár na cathrach áit ar bith, b’fhéidir ag Sean-Nós Cois Life – bhí siad go maith. Thiocfadh cuid acu liom, agus tharla sé gur bhuaigh mé duais Oireachtais nuair a bhí mé i gColáiste Phádraig mar mhac léinn agus bhí siad millteanach maith dom agus thug siad go leor tacaíochta dom agus bhí siad bródúil asam agus bhí sin go deas, an tacaíocht sin a fháil.

Bhí tú ag ceol thar lear freisin in áiteanna éagsúla – cén dearcadh atá ag an bpobal idirnáisiúnta ar an amhránaíocht?

Bhuel chaith mé cúig seachtaine nó mar sin i Meiriceá i rith an tsamhraidh i mbliana agus bhí mé in Chicago ar feadh trí seachtainí agus bhínn ag ceol ansin sna tithe tábhairne agus tá pobal mór ansin a bhfuil suim acu sa cheol traidisiúnta agus bhí siad iontach tógtha leis. Ní raibh siad ag iarraidh ormsa amhrán ar bith a cheol i mBéarla – deireadh siad liom ‘no, ceol amhrán i nGaeilge, amhrán i nGaeilge’. Agus bhí an-an-suim acu. Agus bhí mé ag ceol ar Oileán Mhanann anuraidh agus bhí an-suim ag na daoine ansin ann fosta, tá siad ag iarraidh an teanga... cineál...athbheochan a dhéanamh ar an teanga ansin agus bhain siad an-an-suim as mo chuid amhránaíochta fosta.

An gceapann tú gur féidir an sean-nós a mhúineadh?

Sílim gur féidir. Bhí mise ag múineadh sean-nóis ansin sna scoileanna, bhí mé ag obair i Scoil Lorcáin agus i nGaelscoil Chnoc na Ré i Sligeach agus bhíodh ranganna sean-nóis agam i gcónaí leis na páistí agus rachadh siad sna comórtais – fleadh an chontae agus chuig an Oireachtas – agus d'éirigh go breá leo agus fuair siad duaiseanna agus bhíodh siad ag canadh le cineál stíl Chonallach agus bhíodh an fhoghraíocht acu agus achan rud. Is cuimhin liom bhí Meaití Joe Shéamais ag déanamh moltóireachta ar chailín amháin de mo chuid, Éabha Nic Mhathúna, agus bhuaigh sí an comórtas faoi chúig bliana déag ar an tsean-nós. Agus seo cailín as Baile Átha Cliath agus bhí Meaití ag cur ceiste uirthi, tá a fhios agat, 'Cén áit ar fhoghlaim tú do chuid amhrán? Tá stíl Chonallach agat' – agus bhí, ar ndóigh – agus d'éirigh go maith léi – tháinig sé léi go nádúrtha agus d'fhoghlaim sí sin.

Ar mhaith leat véarsa beag a chasadh dúinn?

Maith go leor. Ceolfaidh mé véarsa den tSeanbhean Bhocht b'fhéidir.

Ceisteanna Léamhthuisceana

- a) Cén chanúint ina bhfuil an t-alt seo scríofa? _____
- b) Tá leaganacha cainte, focail agus rialacha áirithe gramadaí a úsáidtear sa chanúint sin nach mbeadh coitianta ar fud na tíre. Scríobh do leagan féin díobh seo a leanas:

Canúint	Do leagan féin
achan bhliain	
iontach maith	
fosta	
sa tsean-nós	
amhrán a cheol	

c) Tá 'in Chicago' scríofa san alt seo, agus é ceart. Cén fáth nach 'i Chicago' atá ann?

d) Cad is brí le 'stíl Chonallach'?

e) Cén íomhá atá agat den amhránaíocht ar an sean-nós? Ar chuala tú an amhránaíocht ar an sean-nós riamh? Cad a cheapann tú di?

f) An bhfuil aon amhrán Gaeilge ar eolas agat? Ar fhoghlaim tú amhráin ar scoil?

g) Cén dearcadh atá ag muintir na hÉireann, i gcoitinne, ar an amhránaíocht i nGaeilge, dar leat?

h) Aibhsigh agus breac síos gach sampla den bhriathar 'bí' atá san alt deireanach sa sliocht.

i) An bhfuil an briathar saor den bhriathar 'bí' ar eolas agat i ngach aimsir?

j) Cén difríocht atá idir 'Táim' agus 'Bím'? Labhair leis an duine atá le do thaobh agus tugaigí roinnt samplaí dá chéile.

C: MACHNAMH

Seicliosta & Ceisteanna atá agam go fóill

San aonad seo, d'fhoghlaim mé:				
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				

Ceist(eanna) atá agam go fóill:

FREAGRAÍ

B: LÉAMHTHUISCINT

1.

a) **Canúint Chonnacht**

b)

Canúint	Caighdeán
pisreoga	pi <u>se</u> oga
ag iascach	ag iasca <u>ire</u> acht
le n-ithe	le <u>hi</u> the

2.

a) **Canúint Uladh**

b)

Canúint	Do leagan féin
achan bhliain	Gach bliain
iontach maith	An-mhaith
fosta	Freisin / chomh maith
sa tsean-nós	Sa sean-nós
amhrán a cheol	Amhrán a rá / chanadh

- c) Úsáidtear 'i' más logainm Gaeilge atá i gceist agus 'in' más logainm Béarla atá i gceist.
- d) Is ionann 'Conallach' agus duine arb as Tír Chonaill é/í. Tír Chonaill a thugtar ar cheantar Gaeltachta Dún na nGall.
- h) Bhí, bhí, bhíodh, bhíodh, bhíodh, bhí, bhí, bhí
- j) 'Táim' = Aimsir Láithreach. Úsáidtear é nuair atá rud ag tarlú faoi láthair.
'Bím' = Aimsir Ghnáthláithreach. Úsáidtear é nuair a tharlaíonn rud go rialta/arís agus arís eile/go seasta.